

Vabariigi Presidendi tervitussõnad Rahvusvahelise Inimsusevastaste Kuritegude Uurimise Eesti komisjonile Kadriorus 26. jaanuaril 1999

26.01.1999

Kõrgeausused, mu daamid ja härrad!

Mul on hea meel tervitada Inimsusevastaste Kuritegude Uurimise Rahvusvahelise Komisjoni liikmeid esimesel istungil Tallinnas. Jäägu Komisjoni ülesandeks sihtide seadmine ja oma töö piiritlemine. Eesti ootab Komisjonilt mineviku katsumuste läbivalgustamist tõe terava valgusega. Aidaku see kaasa lepituse leidmisele ühiskonnas eneses, meie maa edasisele integreerumisele rahvusvahelise avalikkusega ning ennekõike sarnaste kurbumängude ärahoidmisele meie tulevas maailmas.

Maailm on vapustatud äsjastest sündmustest Kosovos. Kuid eestlasi puudutab tsiviilelanike massihaudade nägemine eriliselt: ärgem kunagi unustagem, ärgu maailm kunagi unustagu, et siinsamas Tallinna lähedal Rakvere linna külje all Palermos avati juba detsembris 1918 esimene massihaud. Siis kõlas see sõna esmakordselt, siis nägi avalikkus pilte massihaudadest esmakordselt. Sellesse ja järgmistesse massihaudadesse ei olnud sängitatud sõjamehed. Sinna olid heidetud pillapalla tsiviilisikud, mehed ja naised, lapsed ja vanurid. Ohvrite ainsaks kuriteoks oli kuulumine nende hulka, keda mõned inimesed pidasid oma vaenlasteks. Need Eestimaa hauad juhatsid sisse totaalse sõja ja totalitarismi, meie sajandi kaks needust. Siit meie kodumaa pinnalt algas inimsusevastaste kuritegude ajajärk.

Meie eesmärk, meie püüdlus on vältida niisuguste kuritegude kordumist tulevikus. Selle nimel peame nõudlikult ja erapooletult kaaluma, miks ühed või teised kuriteod aset leidsid. Peame endale selgeks tegema, kes nende kuritegudega seotud oli.

See on kõike muud kui lihtne ülesanne. Ühest küljest ei ole nende tegude kordasaatjad ilmutanud soovi vastutust oma õlgadele võtta ja seda vastutust kanda. Veel enamgi: oleme sunnitud tahtmatult nentima inimlikkuse kriisi, humanistlike väärtuste kriisi. Sest kuritegude toimepanijad on teinud kõik endast oleneva, et varjata oma tegusid maailma eest, peita neid meie rahva eest. Nad on kõrvaldanud tunnistajaid, hävitanud dokumente, võltsinud ajaloo sündmusi, võtnud kasutusele Orwelli tehiskeele, millega saab peaaegu kõike varjata peaaegu kõigi eest.

Teiseks. Elame ajas ja elame maailmas, kus tihtipeale kutsutakse avalikkust üles leppimisele ja andestamisele ning selle ülla eesmärgi nimel eeldatakse, et peaksime pilgud pöörama tulevikku ja seljaga seisma mineviku poole. Nende kenade inimeste arvates kuulub kõik möödunu ajalukku ja ajalugu omakorda kuulub ajaloolastele. Nende arvates tähendab mineviku ülekohtu meenutamine ukse avamist uuele ja veel rängemale ülekohtule. Nende veendumuse kohaselt ei suuda isegi parim tahe päevavalgele tuua ja selgitada kõike seda, mis on peidetud minevikku. Nende arvamus kohaselt piisaks sellest, kui sõnastaksime kindlad moraalsed tõekspidamised ega uuriks tegusid ja sündmusi, mis neid tõekspidamisi on vääranud. Nad kutsuvad purret ületama kinniseotud silmadega.

Komisjoni loomine tähendab kummagi seisukoha kummutamist. Komisjon annab endale aru, et ülesanne on heidutavalt suur. Ometi on komisjoni liikmed kindlalt nõuks võtnud päevavalgele tuua inimsusevastaste kuritegude tõsiasi, mille tunnistajaks Eesti on olnud kahekümnenda sajandi totalitarismide ajajärgul. Komisjoni liikmed on enesega kaasa toonud teadmisi ja oskusi, mis lubavad neil täie kindlusega tööle asuda. Eesti Vabariik omakorda teeb kõik meist oleneva, et neid selles töös abistada. Minu meeldivaks kohustuseks on siinkohal tänada kõiki oma kaasmaalasi, kes on juba andnud oma toe ja panuse komisjoni töö hõlbustamiseks.

Ja mis veelgi olulisem: komisjoni töö kajastab meie ühist veendumust, et vaba ja demokraatlikku tulevikku ei saa üles ehitada minevikule silma vaatamata. Kui me püüame minevikutolmu pühkida kollektiivse unustuse vaiba serva alla, ei aita me sellega kaasa leppimisele ega parema tuleviku sünnile. Seesugune käitumine ei kindlustaks meid samasuguste koleduste kordumise eest. Me rajaksime oma kodu liivale, kui vaatame minevikust mööda, sest siis me vaatame mööda ka tulevikust.

Me ei raja oma kodu liivale, ja selleks ongi moodustatud komisjon, mille töö tulemusi me jääme ootama. Ma tahan seejuures täiesti selgesti nimetada, mida me komisjonilt ootame ja mida me ei oota.

Komisjoni kohus on selgitada nii üksikasjalikult kui võimalik, missugused inimsusevastased kuriteod

Eestis on toime pandud. Komisjoni kohus on vabaneda grupistereotüüpidest, mis on olnud paljude kuritegude põhjuseks: enamus kuritegudest said võimalikuks ainult seetõttu, et mõned valitsused, mõned liikumised ei lähtunud teiste kohtlemisel mitte inimindiviidi ainukordsusest, vaid stereotüüpidest. Komisjoni kohus on tagada, et kõiki konkreetseid sündmusi hinnataks ühe ja sama mõõdupuuga. Inimsusvastased kuriteod on kuriteod inimsuse vastu, sõltumata sellest, kes need toime paneb. Samuti on komisjoni kohuseks koostada piisavalt hästi dokumenteeritud uurimismaterjalid, nii et kellelgi poleks võimalik eitada toimunut või hoiduda tõele näkku vaatamast.

Kuid komisjon ei ole ega kavatse ka olla kohtumõistmise või kohtuliku uurimise instants. Komisjoni liikmed ei ole kohtunikud ja neil pole kavas asuda kohtuniku rolli. Nad ei kogu fakte mitte selleks, et nende põhjal kellegi või ükskõik missuguse institutsiooni vastu Eestis või mujal kohtulikku menetlust algatada. Otsuse niisuguseid samme astuda saavad õiguspäraselt vastu võtta ainult Eesti kohtusüsteem ja rahvusvahelise õiguse institutsioonid.